

İŞSİZLİKLE MÜCADELEDE İŞKUR MESLEKİ EĞİTİM KURSLARININ İSTİHDAMA KATKISI: TRABZON İLİNDE BİR ARAŐTIRMA¹

***

CONTRIBUTION EMPLOYMENT OF İSKUR VOCATIONAL TRAINING COURSES IN STRUGGLE AGAINST UNEMPLOYMENT: A RESEARCH IN THE PROVINCE OF TRABZON

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŐEN

Karadeniz Teknik Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

mustafasen@ktu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3690-7582

Öz

Gelişen ve değişen günümüz dünyasında, işgücü piyasasının taleplerini karşılayabilmek için hayat boyu öğrenme kapsamında sürekli eğitime ihtiyaç vardır. Bu kapsamda kısa vadede işgücünün istihdam edilebilirliğini arttıran mesleki eğitim programları ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, İŞKUR tarafından gerçekleştirilen mesleki eğitim kurslarının istihdama olan katkısını tespit etmek ve mesleki eğitim kurslarına katılanların, kurstan memnuniyetlerinin farklı demografik değişkenlerle olan ilişkilerini incelemektir. Araştırmaya katılanlara uygulanan anketlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde, frekans dağılımı, güvenirlik analizi, t-testi, çapraz tablo ve varyans analizi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2012 yılı içerisinde Trabzon ilinde İŞKUR tarafından düzenlenen istihdam garantisi olmayan (genel) mesleki eğitim kurslarına katılan kursiyerler oluşturmaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, mesleki eğitim kurslarının özellikle de istihdam garantisi olmayan (genel) kursların, istihdama katkısının düşük olduğu ve amacından saptığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan araştırmaya katılanların neredeyse yarısının çalışıyor olması kursların istihdama katkı sağladığını göstermekte ancak çalışanların çoğunluğunun almış oldukları eğitimlerle ilgili bir meslekte çalışmaması ise kursların etkinliğini düşürmektedir. Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda, mesleki eğitim kurslarının istihdama katkısının düşük olmasının nedenleri tespit edilmeye çalışılmış ve bu tespitlere yönelik zm nerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İŞKUR, aktif işgücü piyasası politikaları, mesleki eğitim kursları, istihdam

Abstract

In today's changing and developing world, in order to meet the demands of the labor market within the scope of lifelong learning there is a need for continuous training. In this context, vocational training programmes to enhance the employability of the workforce in the short term come to the fore. The aim of this study is to determine the employment contribution of vocational training courses performed by İŞKUR. In addition of participants to vocational training courses is to examine its relationship with different demographic variables of satisfaction from the course. Frequency distribution, reliability analysis, t-test, variance analysis, and cross-table were used in the evaluation of the data obtained from questionnaires administered to those surveyed. The sample of the study consists of the trainees who participated in employment guarantee-non (general) vocational training courses performed by İŞKUR in 2012 in the province of Trabzon. According to the results obtained from the study, of vocational training courses, especially employment guarantee-non (general) courses, were determined that the contribution to employment is low and diverged from the goal. On the other hand, the fact that almost half of the participants to survey are working indicates that the courses contribute to employment, but the fact that a majority of the employees do not work in a job related to the training they receive is reducing the efficiency of the courses. According to these results obtained, reasons be low of contribution to employment of vocational training courses have been determined and solution offers have been presented.

Keywords: İSKUR, active labor force market policies, vocational training courses, employment

¹ Bu alışma, İstanbul Üniversitesi, SBE, alışma Ekonomisi ve Endstri İlişkileri Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Sedat Murat danışmanlığında hazırlanan "İŞKUR Mesleki Eğitim Kurslarının İstihdama Katkısı: Trabzon İlinde Bir Araştırma" isimli doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

1. GİRİŐ

1990'lı yılların başlarına doğru işsizlik oranlarındaki artışlar, işsizlikle mücadelede işsizliğin olumsuz sonuçlarını gidermeye yönelik olan pasif işgücü piyasası politikalarının yanında işsizliğin doğrudan kendisiyle ilgili ve işsizliği azaltmaya yönelik olan aktif işgücü piyasası politikalarını ön plana çıkarmaya başlamıştır. Özellikle 1980'li yılların başlarından itibaren artan küreselleşme sürecinin de etkisiyle hızla gelişen teknolojilere bağlı olarak işgücü piyasası yapısının değişmesi ve nitelikli işgücüne duyulan ihtiyacın artması; işsizliğin giderek daha da büyümesine ve yapısal işsizliğe dönüşmesine yol açmıştır. Bu bağlamda aktif işgücü piyasası politikaları içerisinde yer alan ve yapısal işsizlikle mücadelede önemli bir araç olan mesleki eğitim programlarına ihtiyaç ve ilgi giderek artmıştır.

İşgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda herhangi bir mesleği olmayan işsizlerin meslek sahibi olmaları, mesleği olmakla birlikte mesleğin gerektirdiği beceri düzeyinin mevcut talepleri karşılayamadığı durumlarda kişilerin beceri düzeyinin geliştirilmesi, mevcut mesleklerin geçerliliğini yitirdiği durumlarda ise kişilerin yeni meslek sahibi olmaları, mesleki eğitim kurslarının hedeflerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla istihdamın korunması ve artırılması amacı taşıyan mesleki eğitim kursları, makro anlamda işgücünün nitelikli hale gelmesi ve işgücü piyasasında mobilitenin artırılması yoluyla yapısal işsizliğin de azaltılmasına katkı sağlamaktadır (İŞKUR, 2013: 62; Biçerli, 2005: 8-9).

Aktif işgücü piyasası politikaları içerisinde diğerk programlara göre nispeten daha maliyetli olan mesleki eğitim programları (Kuddo, 2012: 56) işsizlik sorununun çözümünde uzun vadede etkili olan bir program türüdür (Verick, 2015: 210; OECD, 2005: 173). Bu programlar daha çok, işgücü piyasasına girmekte güçlük çeken uzun süreli işsizler, kadınlar, gençler, eski hükümlüler ve engelliler üzerinde yoğunlaşmakta ve bu dezavantajlı grupların işgücü piyasasına girişlerini kolaylaştırmayı hedeflemektedir (Taghizadeh, 2013: 143; Betcherman, Olivass, Dar, 2004: 1-6).

Mesleki eğitim programları genellikle kamu istihdam kurumlarının doğrudan ya da ilgili kuruluşlarla eşgüdüm içerisinde çalışarak birlikle organize ettikleri mesleki eğitim veya diğerk bir ifadeyle mesleki beceri kazandırma kurslarıdır. Türkiye'de hem pasif hem de aktif işgücü piyasası politikalarının yürütülmesini sağlayan kamu istihdam kurumu olan İŞKUR, mesleki eğitim kurslarını da düzenleyen yetkili kurumdur. Kurslara katılabilmek için İŞKUR'a kayıtlı işsiz olmak, 15 yaşını tamamlamış olmak, mesleğin gereklerine uygun olarak belirlenen özel şartlara sahip olmak, aynı meslekte düzenlenen kursu tamamlamamış olmak, iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinden faydalanarak danışmanın uygun görüşüne sahip olmak, emekli olmamak, kurslara katılmama yönünde yaptırım uygulanmıyor olmak şartları aranmaktadır (Türk Metal Sendikası, 2017: 8; Özsuca, 2003: 151-153).

İŞKUR tarafından düzenlenen mesleki eğitim kurslarının süresi mesleğe göre değişim göstermekle birlikte en fazla 160 fiili gündür. Kurslar günlük en az 5, en fazla 8 saat ve haftada 6 günü geçmemek üzere en az 30 ve en fazla 40 saat olarak planlanmıştır. Diğerk yandan katılımcılara İŞKUR tarafından günlük 25-45 TL arasında değişen cep harçlığı verilmekte ve aynı zamanda katılımcıların genel sağlık sigortaları ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortaları da yapılmaktadır. (İŞKUR, <http://www.iskur.gov.tr/isarayan/kursarama>, 11.01.2018; Biçerli, 2016: 541).

Mesleki eğitim kursları İŞKUR tarafından; istihdam garantili mesleki eğitim kursları, istihdam garantili olmayan (genel) mesleki eğitim kursları, engellilere yönelik mesleki eğitim kursları, hükümlü ve eski hükümlülere yönelik mesleki eğitim kursları, özel politika mesleki eğitim kursları, çalışanların mesleki eğitimi ve çeşitli projeler (GAP, UMEM vb.) kapsamında düzenlenen mesleki eğitim kursları olarak farklı şekillerde düzenlenmektedir. İŞKUR'un düzenlemiş olduğu mesleki eğitim kurslarının istihdama olan katkısının incelendiği bu çalışmada, genelde mesleki eğitim kursları özelde ise istihdam garantisi olmayan (genel) mesleki eğitim kursları, Trabzon ilinde düzenlenen kurslar üzerinde yapılan araştırma kapsamında değerlendirilerek kursların istihdama olan katkısı incelenmiş ve kurslar hakkında görüş ve önerilerde bulunulmuştur.

2. İŞKUR MESLEKİ EĞİTİM KURSLARI

Dünyada işsizliği nleme noktasında eğitim, stratejik bir öneme sahiptir. İstihdamı arttıracak tedbirlerin başında kurumsal yapının değişmesi gerekliliği gelmekte ve bu değişim ise üç ana unsura bağlı bulunmaktadır. Bunlar; yatırım ortamının iyileŐtirilmesi, devletin yatırım yapan konumda değil de, yatırım yapanı yani istihdam yaratamı teŐvik etmesi ve eğitim düzeyinin arttırılmasıdır (Bulutay, 1998: 45-46).

Küresel rekabete dayalı ekonomik ve sosyal yapı içerisinde işgücü piyasasının dinamik karakterinin bir sonucu olarak ihtiyaçlar da sürekli deĐiŐmekte ve yenilenebilmektedir. Bu değişim süreci ise dünyada her gün yeni iş alanlarının oluŐmasına ve var olan iş alanlarının ise daha nitelikli işgücü talebini ortaya çıkarmasına neden olmaktadır. Böyle bir ortamda kendini yenilemeyen ve geliŐmelere uyum sağlayamayan çalışanlar iŐlerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmakta, iŐi olmayanlar ise iş bulmada zorluk yaŐamaktadırlar (Callender, 2011: 448-449). Konjonktürel geliŐmeler, eğitim ve istihdam arasında sağlam bir dengenin kurulamaması, teknoloji alanındaki hızlı geliŐmeler gibi günümüz dünyasının genel karakteristiğini oluşturan yenilikliliği ve geliŐmeyi odağına alan bu yapı, aktif işgücü piyasası politikaları kapsamında düzenlenen ve kısa vadede beceri kazandırarak işgücünün istihdam edilebilirliğini arttıran mesleki eğitim kurslarının önemini ortaya koymaktadır.

1946 yılında kurulan ve temel görevi aracılık hizmetleri olan İŞKUR, mesleki eğitim faaliyetlerini de yürütmektedir. Günümüzdeki işgücü eğitim faaliyetlerinden farklılıklar göstermekle birlikte, İŞKUR, 1946-1963 yılları arasında çeşitli alanlarda mesleki eğitim kursları düzenlemiŐtir. Yine bu dönemde İŞKUR, MEB ile yapılan işbirliği kapsamında işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu ve ara eleman temininde zorluk çekilen mesleklerde işgücü yetiŐtirmek amacıyla çeşitli meslek kollarında mesleki eğitim kursları düzenlemiŐtir. Yurt dıŐına işçi gönderme faaliyetlerinin artmasıyla birlikte İŞKUR'un, 1980'li yıllara kadar sadece yurt dıŐına işçi gönderen bir kurum kimliğine bürünmesi ve istihdam öncesi eğitim sorumluluğunun MEB'e verilmesi, kurumun mesleki eğitim faaliyetlerini durdurmuŐtur (Diriöz, 2012: 128).

1988 yılına kadar düzenli ve sistemli olmayan bir Şekilde yürütülen mesleki eğitim faaliyetleri, 1988 yılına gelindiğinde İŞgücü Yetiştirme Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte İŞKUR'un sorumluluğuna verilmiştir. Bu yıldan önce okullarda verilen mesleki eğitimin işgücü piyasası için yeterli olduğu düŐünülse de, git gide artan işsizlikle mücadele etmek ve istihdamı korumak, bu faaliyetlerin daha düzenli ve etkin bir Şekilde yürütülmesi gerçeğini ortaya çıkar mıŐtır. İŞgücü eğitimi ve dolayısıyla da aktif işgücü piyasası politikalarının yürütülmesinde İŞKUR'un sorumlu kuruluŐ haline gelmesi ile birlikte İŞKUR, işsizlerin mesleki eğitimi konusunda geliŐmiŐ ülkelerdeki kamu istihdam kurumu kimliğine kavuŐmuŐtur (Diriöz, 2012: 129).

Tablo 1'de 2004 ve 2016 yılları arasında düzenlenen mesleki eğitim kurs sayısı ve bu kurslara katılanların sayısı verilmektedir. Tabloda yer alan mesleki eğitim kurslarının çoğunluğu istihdam garantili ve istihdam garantisi olmayan (genel) mesleki eğitim kursları olmakla birlikte, özel politika, engellilere, hükümlü ve eski hükümlülere yönelik mesleki eğitim kursları ve çalışanların mesleki eğitim kurslarından oluşmaktadır. Örneğin; 2016 yılında düzenlenen toplam 5.715 kursun; 143' engellilere, 55'i hükümlü ve eski hükümlülere yönelik düzenlenen mesleki eğitim kursları, 1.669'u özel politika mesleki eğitim kursları, 409'u çalışanların mesleki eğitimleri kapsamında düzenlenen mesleki eğitim kursları, 1.283' istihdam garantili ve 2.159'u da istihdam garantili olmayan (genel) mesleki eğitim kurslarından oluşmaktadır (İŞKUR, 2017: 43-45).

2004 yılında 268 olan kurs sayısı 2016 yılında 5.715 ve 8.007 olan katılımcı sayısı ise 119.172'ye kadar yükselmiştir. Küresel ekonomik krizin etkilerinin en çok hissedildiği yıl olan 2009 yılında artan işsizlik oranları ve özellikle de 5763 sayılı Kanun* ile İŞKUR'a kayıtlı tüm işsizlerin İŞsizlik Sigortası Fonu'ndan aktarılan kaynaktan yararlanma hakkının sağlanması nedeniyle kurs ve katılımcı sayılarında artışlar meydana gelmiŐtir (Gr vd., 2012: 120). 2009 yılında bir önceki yıla göre

* İŞ Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

önemli bir artış yaşanmış ve kurs sayısı yaklaşık 5 kat, katılımcı sayısı ise yaklaşık 6 kat artış göstermiştir.

Tablo 1. Mesleki Eğitim Kursları ve Katılımcı Sayısı (2004-2016)

Yıllar	Kurs Sayısı	Katılımcı Sayısı		
		Erkek	Kadın	Toplam
2004	268	-	-	8.007
2005	471	-	-	11.025
2006	782	11.212	4.668	15.880
2007	824	11.640	5.326	16.966
2008	1.532	18.976	8.396	27.372
2009	7.626	83.653	76.503	160.156
2010	7.805	74.274	82.310	156.584
2011	7.415	72.596	72.797	145.393
2012	10.001	100.861	114.538	215.399
2013	6.096	60.561	70.688	131.249
2014	5.552	48.467	61.199	109.666
2015	7.668	64.211	105.191	169.402
2016	5.715	41.275	77.897	119.172

Kaynak: İŞKUR, 2015: 41; İŞKUR, 2013: 60-61; İŞKUR, 2014: 185-189; İŞKUR, 2017: 43-45

Mesleki eğitim kurslarının çoğunluğunu oluşturan istihdam garantili mesleki eğitim kursları, kursiyerlerin kurs sonunda belli bir kısmının (en az %50'sinin) istihdam edildiği kurs türü iken, kursların çoğunluğunu oluşturan bir diğer kurs türü olan istihdam garantisi olmayan mesleki eğitim kurslarında ise kursiyerlerin kurs sonunda istihdam garantileri bulunmamaktadır. Tablo 2 ve 3'te 2008 ve 2016 yılları arasında İŞKUR tarafından düzenlenen istihdam garantili ve istihdam garantisi olmayan mesleki eğitim kursları yer almaktadır.

Tablo 2. İstihdam Garantili Mesleki Eğitim Kursları ve Katılımcı Sayısı (2008-2016)

Yıllar	Kurs Sayısı	Katılımcı Sayısı		
		Erkek	Kadın	Toplam
2008	368	5.380	3.286	8.666
2009	942	10.783	10.825	21.608
2010	1.916	20.170	22.277	42.447
2011	2.652	26.981	33.714	60.695
2012	4.564	47.760	68.691	116.451
2013	2.508	25.827	41.300	67.127
2014	2.102	21.041	29.566	50.607
2015	1.670	17.744	27.498	45.242
2016	1.283	13.418	17.414	30.832

Kaynak: İŞKUR, Aylık İstatistik Bültenleri, (Çevrimiçi) <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/istatistikler>, 25.11.2017

Tablo 2'de görüldüğü üzere 2008 yılında 368 istihdam garantili kurs düzenlenmiş olup bu kurslara toplam 8.666 kişi katılmıştır. 2016 yılında ise düzenlenen kurs sayısı 1.283, katılımcı sayısı 30.832 kişi olarak yıllar içinde yaşanan artış görülmektedir. Kurslara katılanlara cinsiyet açısından bakıldığında ise, 2009 yılından itibaren kadınların erkeklere oranla daha fazla katılım gösterdikleri tabloda görülmektedir. 2008 yılında 5.380 erkek (%62), 3.286 kadın (%38) kurslara katılırken, 2016 yılında ise 13.418 erkek (%44) ve 17.414 kadın (%56) kurslara katılmıştır.

Mesleki eğitim kursları içerisinde en yüksek istihdam oranına sahip olan istihdam garantili mesleki eğitim kurslarına 2012 yılında katılan 116.451 kursiyerden 30.215 kişi, 2013 yılında katılan 67.127 kursiyerden 29.659 kişi, 2014 yılında 50.607 kursiyerden 23.198 kişi, 2015 yılında 45.242 kursiyerden 18.893 kişi ve 2016 yılında ise 30.832 kursiyerden 19.561 kişinin istihdamı sağlanmıştır (İŞKUR, <http://www.iskur.gov.tr/default/BilgiEdinme>, 10.12.2017).

Tablo 3'te istihdam garantisi olmayan mesleki eğitim kurs ve katılımcı sayıları verilmektedir. 2008 yılında sadece 21 kurs düzenlenmiş ve bu kurslara 420 kişi katılmıştır. 2016 yılında ise 2.159

kurs düzenlenmiş ve bu kurslarda toplamda 42.551 kursiyer yer almıştır. Tablo incelendiğinde kurslara, erkeklere oranla kadınların çok daha fazla katılım gösterdiği görölmektedir. 2016 yılında kurslara katılanların %87'si (36.922 kursiyer) kadınlardan oluşurken, %13'ü (5.629 kursiyer) ise erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 3. İstihdam Garantisi Olmayan (Genel) Mesleki Eğitim Kursları ve Katılımcı Sayısı (2008-2016)

Yıllar	Kurs Sayısı	Katılımcı Sayısı		
		Erkek	Kadın	Toplam
2008	21	199	221	420
2009	5.174	54.895	53.735	108.630
2010	4.332	40.311	49.397	89.708
2011	1.212	8.578	18.407	26.985
2012	1.576	9.303	24.716	34.019
2013	630	3.856	9.261	13.117
2014	756	4.265	10.125	14.390
2015	1.717	6.254	30.363	36.617
2016	2.159	5.629	36.922	42.551

Kaynak: İŞKUR, Aylık İstatistik Bültenleri, (evrimii) <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/istatistikler>, 25.11.2017

İstihdam garantisi olmayan (genel) mesleki eğitim kurslarına katılanlar içerisinde 2012 yılında 34.019 kursiyerden 1.490 kiři, 2013 yılında 13.117 kursiyerden 526 kiři, 2014 yılında 14.390 kursiyerden 160 kiři, 2015 yılında 36.617 kursiyerden 34 kiři ve 2016 yılında ise 42.551 kursiyerden sadece 115 kiři iře yerleştirilmiştir (İŐKUR, <http://www.iskur.gov.tr/default/BilgiEdinme>, 10.12.2017). Mesleki eğitim kursları içerisinde en dūřuk istihdam yaratma oranına sahip olan istihdam garantisi olmayan kurslara katılanların almış oldukları eğitimlerin ya da eğitimin içerdiği meslek gruplarının işgücü piyasasında talep edilmemesi veya o mesleklerde işgücüne talep olmaması, hem İŐKUR ve kursiyerler açısından hem de kaynakların bořa harcanması ile birlikte ũlke ekonomisi açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4. Trabzon İlinde İstihdam Garantili ve İstihdam Garantili Olmayan (Genel) Mesleki Eğitim Kurs ve Kursiyer Sayıları (2008-2016)

Yıllar	İstihdam Garantili Kurslar		İstihdam Garantisi Olmayan (Genel) Kurslar	
	Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı	Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı
2008	7	82	-	-
2009	8	136	95	1.628
2010	13	398	57	1.056
2011	15	393	42	637
2012	39	701	39	677
2013	27	499	21	336
2014	29	537	10	165
2015	27	487	14	230
2016	25	457	16	236

Kaynak: İŞKUR, (evrimii) <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/istatistikler>, 15.11.2017

Tablo 4'te Trabzon ilinde 2008 ve 2016 yılları arasında düzenlenen istihdam garantili ve istihdam garantili olmayan (genel) mesleki eğitim kursları ve bu kurslara katılanların sayıları verilmektedir. 2008 yılından 2013 yılına kadar artış gösteren istihdam garantili kurslar 2013 yılından sonra azalma eğilimine girmiştir. 2008 yılında 7 istihdam garantili mesleki eğitim kursu düzenlenirken 2012 yılında 39 ile en yüksek sayıya ulaşmış ve 2016 yılında bu sayı 25 kursa kadar gerilemiştir. Tũrkiye genelinde de olduğu gibi Trabzon ilinde de istihdam garantili ve istihdam garantisi olmayan mesleki eğitim kurslarına katılanlar içerisinde kadınlar erkeklere oranla daha fazla katılım göstermektedirler. 2016 yılında istihdam garantili kurslara katılanların 186'sı erkeklerden ve 271'i ise kadınlardan oluşmaktadır. İstihdam garantili kurslara katılan kursiyerler içerisinden 2012 yılında 130,

2013 yılında 526, 2014 yılında 161, 2015 yılında 294 ve 2016 yılında da 332 kişi işe yerleştirilmiştir (İşKUR, <http://www.iskur.gov.tr/default/BilgiEdinme>, 10.12.2017).

Tabloda, istihdam garantisi olmayan kurslara bakıldığında yıllar itibariyle azaldığı görölmektedir. 2009 yılında 95 istihdam garantisi olmayan mesleki eğitim kursu düzenlenirken bu sayı 2016 yılında 16 kursa kadar gerilemiştir. Bu kurslara katılanlara cinsiyet açısından bakıldığında 2016 yılında düzenlenen kurslara katılan toplam 236 kursiyerin 22'sini erkekler ve 214'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır. 2016 yılında Trabzon ilinde istihdam garantili ve istihdam garantili olmayan mesleki eğitim kurslarının haricinde, 1 kurs engellilere yönelik olarak ve 24 kurs da özel politika mesleki eğitim kursu olarak düzenlenmiştir. İstihdam garantisi olmayan kurslara katılanlar içerisinde 2012 yılında 677 kursiyerden 5 kişi, 2013 yılında 336 kursiyerden 4 kişi ve 2014 yılında 165 kursiyerden 9 kişi işe yerleştirilirken, 2015 ve 2016 yıllarında ise işe yerleştirilen olmamıştır. (İşKUR, <http://www.iskur.gov.tr/default/BilgiEdinme>, 10.12.2017).

3. ÇALIşMANIN ÖRNEKLEMİ VE YÖNTEMİ

Araştırmanın örneklemini 2012 yılı içerisinde (başlangıcı 2011 yılı ve bitişi 2012 yılında olan kurslar da dâhil olmak üzere) Trabzon ilinde İşKUR tarafından düzenlenen istihdam garantisi olmayan (genel) mesleki eğitim kurslarına katılanlar oluşturmaktadır. Araştırmaya mesleki eğitim kursları içerisinde yer alan istihdam garantisi olmayan (genel) kursların dâhil edilmesinin nedeni, istihdam garantili kursların sonunda belli bir oranda kursiyerin istihdam edilmesi ve bunların en azından bir işe ya da bir iş tecrübesine sahip olmalarındır. Engelli ve hükümlü/eski hükümlülere yönelik mesleki eğitim kursları da engellilere ve eski hükümlülere uygulanan zorunlu istihdam kotası nedeniyle araştırmadan çıkarılmıştır.

2012 yılının temel olarak alınmasının nedeni ise işgücü eğitiminin etkisinin genel olarak orta dönemde (iki yıl ya da daha uzun) kendini göstermesi ve Trabzon ilinde uygulanan istihdam garantisi olmayan kursların Tablo 4'te de göröldüğü üzere giderek azalması nedeniyle yeterli bir örneklem sayısının oluşturulamamasıdır. Kurslara katılan bu kişilerden bazılarının çeşitli nedenlerle kurslardan çıkarılması, iletişim bilgilerinin yanlış olması ya da kayıtlı olmaması ve bazılarının ise araştırmaya katılmak istememesi göz önüne alınarak daha fazla katılımcının yer aldığı yıl olan 2012 yılı tercih edilmiştir.

Araştırmada kurslara katılanların kimlik, kurs ve iletişim bilgileri Trabzon İşKUR İl Müdürlüğünden alınmıştır. İşKUR istatistik yıllıklarında Trabzon ilinde 2012 yılı içerisinde düzenlenen istihdam garantisi olmayan kurs sayısının 39 ve katılımcı sayısının 677 olarak gösterilmesine karşın Trabzon İşKUR İl Müdürlüğünde yapılan incelemelerde sistemde kayıtlı olarak (başlangıcı 2011 yılı ve bitişi 2012 yılında olan kurslar da dâhil olmak üzere) toplam 29 kurs ve 504 katılımcıya ulaşılmıştır. Sonuç olarak bu araştırma toplam 504 kursiyer içerisinden 321 kursiyerin katılımı ile gerçekleştirilmiş ve analizler 321 katılımcı üzerinden yapılmıştır.

Araştırma kapsamında; aşçı yardımcısı, bayan terzisi, dekoratif ev tekstili üretim elemanı, ekskavatör operatörü (2), greyder operatörü (2), hasta ve yaşlı refakatçisi (2), yükleyici operatörü (2), pazarlamacı, pide ustası, bilgisayar bakım ve onarımcısı, çocuk bakıcısı, folklorik taş bebek yapımcısı, hasta ve yaşlı bakım elemanı, kuaför, mobilya tasarımcısı, web tasarımcısı, yapay iek yapım işçisi, bilgisayarlı muhasebe elemanı (6) ve muhasebe yardımcı elemanı (2) kursları yer almaktadır.

Bu çalışmada, sosyal araştırmalarda kullanılan çeşitli veri toplama tekniklerinden biri olan anketten yararlanılmıştır. Anket formu, bu konuyla ilgili literatürde yer alan çalışmalar dikkate alınarak geliştirilmiştir. Anket formunda, 2 açık uçlu soru ile birlikte toplam 40 soru yer almaktadır. Ayrıca anket formu içerisinde literatürden yararlanılarak memnuniyet ölçeği oluşturulmuştur. 4 sorudan oluşan memnuniyet ölçeği "ok kötü, kötü, orta, iyi ve çok iyi" sıklarıyla 5'li Likert ölçeği şeklinde hazırlanmıştır. Memnuniyet ölçeğine yapılan güvenilirlik analizi sonucunda 0,77 olarak tespit edilen Cronbach's Alfa değeri bize ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın ilk aşamasında ön (pilot) alışma yapılmıştır. Bu alışma kapsamında hazırlanan soruların araştırmanın amacına uygun olup olmadığı kontrol edilmiştir. Farklı mesleklerde eğitim kurslarına katılan toplam 35 kişiyle yapılan ön çalışma sonrasında soruların anlaşılabilirliği, sorular arasında yanlış ifadeler olup olmadığı, ilgiyle ya da tepkiyle karşılanan sorular ve ifadeler, konunun içeriğini daha iyi bir biçimde açığa çıkaracak yaklaşımlar ayrıntılı olarak incelenmiş ve daha sonra sorulara son şekli verilerek anket formu hazır hale getirilmiştir.

Son haline getirilen anket, telefon aracılığı ile kursiyerlere uygulanmaya çalışılmıştır. Örneklemi oluşturan toplam 504 kursiyerden 99'u çeşitli nedenlerle (devamsızlık, ailevi nedenler, hamilelik, ikametgâh değişikliği, hiç başlamama veya gelmeme vb.) kurslardan çıkarılmıştır. Geriye kalan 405 kursiyerin ise 64'ü, telefon numaraları değişmiş olduğundan, 20'si farklı günlerde 3 kez aranmasına rağmen telefonu kapalı olduğu, amadığı ve meşgüle aldığı için araştırmaya dâhil edilememiştir. Sonuç olarak toplamda 321 kursiyere ulaşılarak araştırmaya katılması sağlanmış ve analizler 321 anket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizi için SPSS 16.0 (Statistical Package for Social Sciences) istatistik programı kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde frekans dağılımı, güvenilirlik analizi, çapraz tablo, t-testi ve varyans analizi (Anova testi) kullanılmıştır. Yapılan istatiksel özömlerinde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Demografik Bulgular

Tablo 5'te araştırmaya katılanların cinsiyete göre dağılımları verilmektedir. Araştırmaya katılanlar, mezun kursiyerlerin %79,3'ünü oluşturduğu tabloda görölmektedir. Yine mezun erkek kursiyerlerin %80'i ve mezun kadın kursiyerlerin ise %78,8'inin araştırmaya katıldığı tabloda yer almaktadır. Araştırmaya katılan toplam kursiyerlerin %37,4'ünü erkekler, %62,6'sını ise kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 5. Araştırmaya Katılanların Cinsiyete Göre Dağılımı (%)

	Mezun Kursiyerler	%	Ankete Katılanlar	%	Ankete Katılanlar/Tüm Kursiyerler (%)
Erkek	150	37,0	120	37,4	80,0
Kadın	255	63,0	201	62,6	78,8
Toplam	405	100,0	321	100,0	79,3

Tablo 6'da merkez ve ilçelerde düzenlenen kurslardan araştırmaya katılan kursiyerlerin cinsiyete göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcıların %58,3'ü merkezde düzenlenen mesleki eğitim kurslarından ve %41,7'si ise ilçelerde düzenlenen mesleki eğitim kurslarından oluşmaktadır. Merkezde düzenlenen kurslardan araştırmaya katılanlar içerisinde kadın ve erkeklerin oranı hemen hemen aynıdır. Erkekler %49,7 oranında katılım sağlarken, kadınlar ise %50,3 oranında katılım sağlamıştır. İlçede düzenlenen kurslardan araştırmaya katılanlar içerisinde ise kadın ve erkekler arasında büyük oranda fark vardır. İlçelerde erkekler %20,1 oranında katılım sağlarken kadınlar ise 79,9 oranında katılım sağlamıştır. Kadınların oranının erkeklere kıyasla yüksek olmasının en önemli nedeni ilçelerde düzenlenen kursların çoğunluğunun kadınlara yönelik olmasıdır.

Tablo 6. Araştırmaya Katılanların Merkez ve İlçeye Göre Dağılımı (%)

	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Merkez	93	49,7	94	50,3	187	58,3
İlçe	27	20,1	107	79,9	134	41,7
Toplam	120	37,4	201	62,6	321	100,0

Araştırmada yer alan mesleki eğitim kursları içerisinde; aşçı yardımcısı, bayan terzi, dekoratif ev tekstili üretim elemanı, ekskavator operatörü, greyder operatörü, hasta ve yaşlı refakatçisi, yükleyici operatörü, pazarlamacı, muhasebe yardımcı elemanı, bilgisayarlı muhasebe elemanı (4) ve

pide ustası kursları merkezde düzenlenirken, bilgisayar bakım ve onarımcısı, çocuk bakıcısı, folklorik taş bebek yapımcısı, hasta ve yaşlı bakım elemanı, kuaför, mobilya tasarımcısı, muhasebe yardımcı elemanı, bilgisayarlı muhasebe elemanı (2), web tasarımcısı ve yapay iek yapım işçisi kursları ise ilçelerde düzenlenmiştir. Bu kursların 8'i (bayan terzisi, çocuk bakıcısı, dekoratif ev tekstili üretim elemanı, folklorik taş bebek yapımcısı, hasta ve yaşlı refakatçisi, kuaför, mobilya tasarımcısı, yapay iek yapım işçisi) kadınlara yönelik düzenlenmişken, 4'ü (bilgisayar bakım ve onarımcısı, ekskavatör, greyder ve yükleyici operatörü) erkeklere yönelik düzenlenmiştir. Kalan 7 kurs ise (aşçı yardımcısı, bilgisayarlı muhasebe elemanı, hasta ve yaşlı bakım elemanı, muhasebe yardımcı elemanı, pazarlamacı, pide ustası, web tasarımcısı) hem erkeklere hem de kadınlara yönelik olarak düzenlenmiştir.

Tablo 7'de araştırmaya katılanların cinsiyete göre yaş grupları dağılımı verilmektedir. Araştırmaya katılanlar %49,2 oranı ile en çok 25-34 yaş grubunda bulunmakta ve bu grubu sırasıyla %29 ile 35-44 yaş grubu, %14,6 ile 18-24 yaş grubu ve %7,2 ile 45-52 yaş grubu takip etmektedir. Cinsiyete göre yaş gruplarının dağılımına bakıldığında ise, grupların hepsinde kadınların sayısal olarak üstünlüğü mevcuttur. Tabloda dikkati çeken nokta ise 45-52 yaş grubunu oluşturanların %95,7'sinin kadınlardan ve sadece %4,3'ünün erkeklerden oluşmasıdır. Yine 35-44 yaş grubunda da erkeklerin oranı %34,4 iken kadınların oranının ise %65,6 olduğu tabloda görülmektedir.

Tablo 7. Araştırmaya Katılanların Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımları (%)

Yaş Aralığı	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
18-24	19	40,4	28	59,6	47	14,6
25-34	68	43,0	90	57,0	158	49,2
35-44	32	34,4	61	65,6	93	29,0
45-54	1	4,3	22	95,7	23	7,2
Toplam	120	37,4	201	62,6	321	100,0

Tablo 8'de araştırmaya katılanların cinsiyet ve eğitim durumlarına göre dağılımı verilmektedir. Araştırmaya katılanların içerisinde eğitim seviyesine göre çoğunlukta olanlar %28 ile lise mezunları, %19,6 ile ilkokul ve %19 ile üniversite mezunlarıdır. Daha sonra ise %14 ile yüksekokul mezunları ve %10,3 ile ortaokul mezunları gelmektedir. Katılımcılardan lise mezunlarının %55,6'sını kadınlar, %44,4'ünü erkekler, üniversite mezunlarının %52,5'ini kadınlar, %47,5'ini erkekler ve ilkokul mezunlarının ise %79,4'ünü kadınlar, %20,6'sını erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 8. Araştırmaya Katılanların Cinsiyete ve Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları (%)

	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlkokul	13	20,6	50	79,4	63	19,6
Ortaokul	13	39,4	20	60,6	33	10,3
Lise	40	44,4	50	55,6	90	28,0
Meslek Lisesi	6	50,0	6	50,0	12	3,8
Yüksekokul	14	31,1	31	68,9	45	14,0
Üniversite	29	47,5	32	52,5	61	19,0
Açıköğretim	5	29,4	12	70,6	17	5,3
Toplam	120	37,4	201	62,6	321	100,0

Araştırmaya katılanların cinsiyete ve medeni durumlarına göre dağılımı Tablo 9'da görülmektedir. Katılımcıların %50,5'i evli iken, %49,5'i ise bekârdır. Evli olan katılımcıların %23,5'ini erkekler, %76,5'ini kadınlar ve bekâr olan katılımcıların ise %51,6'sını erkekler, %48,4'ünü de kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 9. Araştırmaya Katılanların Cinsiyete ve Medeni Durumlarına Göre Dağılımları (%)

	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evli	38	23,5	124	76,5	162	50,5
Bekâr	82	51,6	77	48,4	159	49,5
Toplam	120	37,4	201	62,6	321	100,0

Tablo 10’da araştırmaya katılanların cinsiyete ve çocuk durumuna göre dağılımları verilmektedir. Katılımcılardan %41,4’ünün çocuğu olduğu ve %58,6’sının ise çocuğu olmadığı tabloda görülmektedir. Çocuk sahibi olan katılımcıların %24,8’ini erkekler, %75,2’sini kadınlar ve çocuğu olmayanların ise %46,3’ünü erkekler ve %53,7’sini kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 10. Araştırmaya Katılanların Cinsiyete ve Çocuk Durumuna Göre Dağılımı (%)

	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuğu Var	33	24,8	100	75,2	133	41,4
Çocuğu Yok	87	46,3	101	53,7	188	58,6
Toplam	120	37,4	201	62,6	321	100,0

4.2. Katılımcıların Kurs Sonrası İstihdam Durumları

Tablo 11’de araştırmaya katılanların kurs sonrasında istihdam durumları ile ilgili verilere yer verilmektedir. Katılımcılardan kurs sonrasında çalışanların oranı %65,4 iken bunların %51’ini erkekler ve %49’unu ise kadınlar oluşturmaktadır. Kurstan sonra çalışanların %26,2’si (55 kişi) işlerinden ayrılmış ve %73,8’i (155 kişi) ise çalışmaya devam etmektedir. Kurstan sonra çalışıp ayrılanların, katılımcılar içerisindeki oranı %17,1 olup bu kişilerin %40’ı erkek ve %60’ı ise kadındır. Araştırmada toplam çalışanların (anket döneminde) katılımcılar içerisindeki oranı ise kurs sonrası çalışanların oranına (%65,4) kıyasla azalarak %48,3’e gerilemiştir. Toplam çalışanların %54,8’i erkekler ve %45,2’si de kadınlardan oluşmaktadır.

Birleşmiş Milletler Ortak Programı “Herkes İçin İnsana Yakışır İş: Ulusal Gençlik İstihdam Programı ve Antalya Pilot Bölge Uygulaması” kapsamında 2011-2012 yıllarında düzenlenen mesleki eğitim kurslarına katılanlara yönelik 2013 yılında yapılan bir çalışmada da katılımcıların %51,4’ü kurs sonrası istihdam edilirken, anket döneminde ise bu oran azalarak %39,2’ye kadar gerilemiştir. Ayrıca çalışmada, anket döneminde çalışanların %53’ü kadınlardan ve %47’si de erkeklerden oluşmaktadır. Çalışmada kadınların erkeklere göre daha fazla istihdam edilmiş olmasına karşın cinsiyete göre toplam katılımcı sayıları dikkate alındığında hesaplanan istihdam oranları incelendiğinde kadınlarda %38 ve erkeklerde ise %40,7 olduğu görülmektedir (Karadeniz vd., 2013: 24). Bu çalışmada ise istihdam oranları* kadınlarda %34,8 ve erkeklerde ise %70,8 olarak hesaplanmıştır. Bu açıdan bakıldığında mesleki eğitim kurslarının istihdam açısından erkekler üzerinde daha etkin olduğu söylenebilir.

Tablo 11. Araştırmaya Katılanların Cinsiyete ve İstihdam Durumlarına Göre Dağılımı (%)

	Ankete Katılan Kursiyerler		Kurs Sonrası Çalışanlar		Kurs Sonrası Çalışıp Ayrılanlar		Toplam (Anket Döneminde) Çalışanlar	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkek	120	37,4	107	51,0	22	40,0	85	54,8
Kadın	201	62,6	103	49,0	33	60,0	70	45,2
Toplam	321	100,0	210	65,4	55	17,1	155	48,3

Diğer taraftan mesleki eğitim kursları ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde hedef kitlenin önemi ortaya çıkmaktadır. Programlar hangi kesime ya da özel gruba yönelik düzenlenmişse (gençler, kadınlar, engelliler, uzun süreli işsizler, yaşlılar vs.) programlara yönelik yapılan analiz sonuçları da o gruplara göre değişiklik gösterebilmektedir. Nitekim Auer, Efendioğlu ve Leschke, yapmış oldukları çalışmada aktif işgücü piyasası politikalarının etkisinin genellikle kadınlar ve işgücü piyasasına yeniden girenler üzerinde oldukça yüksek, gençler üzerinde ise düşük olduğunu belirtmektedirler (2008: 77). Aynı şekilde Dar ve Tzannatos’un yapmış oldukları çalışmada da aktif işgücü piyasası programlarının kadınlar üzerindeki etkisinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (1999: 22).

Aralık 2004 ile Ağustos 2006 tarihleri arasında Adana, Ankara, Antalya, İstanbul, İzmir, Malatya ve Trabzon’da “Yeni Fırsatlar” isimli AB hibe projesi kapsamında 246 alt proje ile

* İstihdam Oranı = Anket Döneminde Çalışanlar*100/Ankete Katılanlar

desteklenen aktif işgücü piyasası programları uygulanmıştır. Bu programların etkinliğini ölçmek için 2007 yılında yapılan çalışmada; programlara katılan 10.888 katılımcıdan 3.746'sının yani %34,4'ünün istihdam edildiği belirtilmektedir. Çalışmada kadın katılımcıların program sonrası iş bulmada erkek katılımcılara göre şanslarının daha az olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Varçın vd., 2007: 10).

1997 ve 1998 yılları arasında "Cross Country Study of Active Labor Programs" isimli, ülkeler arası araştırma projesi kapsamında Polonya, Macaristan, ek Cumhuriyeti ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülkelerde aktif istihdam programlarının etkinliğinin ölçülmesine yönelik bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın Türkiye ayağında araştırmaya 1995 yılında İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Adana illerinde gerçekleştirilen istihdam garantili mesleki eğitim kurslarına katılanlar dâhil edilmiştir. Yapılan araştırmada, 1995 yılında katılımcıların %78'inin, 1997 yılında ise %63'ünün çalışmakta olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın genel sonuçlarına göre erkeklerin kadınlara oranla daha fazla istihdam edildiği ortaya çıkmakta ancak alt gruplara göre etkinliğin ölçülmesi durumunda ise programların istihdama yönelik etkisi erkekler açısından negatif bir sonuç verirken, kadınlar açısından ise pozitif bir sonuç vermektedir. (Fretwell, Benus ve O'Leary, 1999; Varçın, 2004: 152-157). Mesleki eğitim kursları ile ilgili 2012 yılında yapılan bir başka çalışmada ise katılımcıların %63,2'sinin istihdam edildiği belirtilmekte ve kursların iş bulmada etkisinin kadınlara kıyasla erkekler açısından daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır (Diriöz, 2012: 182-183).

Bir başka çalışmada Bulgaristan, Polonya ve Slovakya'da düzenlenen eğitim programlarının kısa vadede hem erkekler hem de kadınlar üzerinde etkili olduğunu ancak orta ve uzun vadede ise sadece kadınlar üzerinde etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Latin Amerika ülkelerinde (Arjantin, Kolombiya, Meksika) eğitim programlarının etkilerinin sınırlı olduğu ve erkeklere kıyasla kadınlar üzerinde daha etkili olduğu da çalışmada belirtilmektedir (Betcherman, Olivas, Dar, 2004: 27-28). Yapılan başka bir çalışmada ise; eğitim programlarının Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (The Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) ülkelere kıyasla daha fazla olumlu etkiler gösterdiği belirtilmektedir. Yine aynı çalışmada özellikle eğitim programlarının cinsiyet ve eğitim düzeyine göre etkilerinin değiştiği de ifade edilmektedir. Programların erkeklere ve üniversite mezunu olanlara kıyasla kadınlar ve eğitim düzeyi düşük olanların üzerinde daha etkili olduğu vurgulanmaktadır. Diğer yandan çalışmada, Macaristan ve Bosna-Hersek'te düzenlenen eğitim programlarının gençlerin istihdam olasılıklarını arttırdığı sonucuna da yer verilmektedir (Kuddo, 2009: 50-51).

Kurslardan mezun olduktan sonra çalışan 210 kursiyerin iş bulma süreleri ortalama 8,76 ay (standart sapma 7,727) olarak tespit edilmiştir. Bu süre 2014 yılında Türkiye genelinde iş arama sürelerine göre işsizlerin dağılımı ile karşılaştırıldığında uzun bir süre olarak görülmektedir. Türkiye'de 1 ile 8 ay arasında iş arayanların oranı %76,2 iken 9 ay ve daha fazla süredir iş arayanların oranı ise %23,8'dir (TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr>, 11.12.2017). Kurslardan mezun olan kursiyerler iş arama süresi açısından değerlendirildiğinde, Türkiye genelindeki 9 ay ve daha fazla iş arayan işsizlerin oluşturduğu %23,8'lik dilimde yer almaktadırlar.

Mesleki eğitim kurslarından mezun olmuş ve ellerinde eğitimini almış oldukları meslekle ilgili sertifikaları olan işsizlerin yaklaşık olarak ortalama 9 ay boyunca işgücü piyasasında iş aramaları, düzenlenen mesleki eğitim kurslarının içeriğinin tekrardan ele alınmasını gerektirmektedir. Özellikle de istihdam garantisi olmayan (genel) mesleki eğitim kurslarının işsizlere eğitim sırasında veya eğitimin bitiminde staj, istihdam, teşvik, sübvansiyon gibi olanaklar sunmaması, bu kursların istihdam sağlamada çok pasif bir konumda kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca düzenlenen bu meslek kurslarının işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu mesleklerde açılmaması, kurslarda verilen eğitimlerin teknolojiyi geriden takip etmesi, işsizlerin işgücü piyasasında iş tecrübesine sahip olmaması, ilk kez iş arıyor olması ve işgücü piyasası hakkında bilgi eksikliğinin olması kurslardan mezun olan işsizlerin iş arama sürelerini uzatmakta ve dolayısıyla da istihdam garantisi olmayan kursların istihdama katkısını azaltmaktadır.

Tablo 12. Kurs Sonrası Çalışanlar ile Anket Döneminde Çalışanların Eğitimini Almış Oldukları Meslek İle Yaptıkları İş Arasındaki İlişkinin Dağılımı (%)

	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam Sayı
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Kurs Sonrası Çalışanlar	55	26,2	11	5,2	144	68,6	210
Anket Döneminde Çalışanlar	38	24,5	9	5,8	108	69,7	155

Tablo 12’de kurs sonrası çalışanlar ile anket döneminde çalışanların kurslarda eğitimini almış oldukları meslek ile yaptıkları iş arasındaki ilişki yer almaktadır. Kurs sonrası çalışanların %26,2’si eğitimini almış oldukları meslek ile aynı meslekte bir işte çalıştıklarını, %5,2’si almış oldukları meslek eğitimi ile yaptıkları iş arasında kısmen bir benzerlik olduğunu ve %68,6’sı ise mesleki eğitim kurslarında eğitimini almış oldukları meslek ile yaptıkları işlerin farklı olduğunu belirtmişlerdir. Anket döneminde çalışanlara bakıldığında ise kurslarda eğitimini almış oldukları meslek ile yaptıkları işin farklı olduğunu belirtenlerin oranı artış göstererek %69,7’ye yükselmiştir. Kurslarda eğitimini aldıkları meslek ile ilgili işlerde çalışanların oranlarının düşüklüğü, mesleki eğitim kurslarının özellikle de istihdam garantisi olmayan mesleki eğitim kurslarının amacından saptığını ve kaynakların boşa harcadığını göstermektedir.

Karadeniz ve arkadaşlarının 2013 yılında yapmış oldukları çalışmada, kurs sonrası çalışanların %57’si eğitimini almış oldukları meslek ile aynı meslekte bir işte çalıştıklarını, %19’u eğitimini almış oldukları meslek ile yaptıkları iş arasında kısmen bir benzerlik olduğunu ve %25’i ise yaptıkları iş ile eğitimini almış oldukları mesleğin aynı olmadığını belirtmişlerdir (2013: 23). Diğer taraftan Denizli ilinde 2012 ve 2013 yılları arasında yürütülen aktif işgücü piyasası politikaları programlarının etki değerlendirmesi çalışmasında da mesleki eğitim kurslarından mezun olan kursiyerlerin %80,8’i, eğitimini almış oldukları meslek ile yaptıkları meslek arasında bağlantı olmadığını ifade etmişlerdir. Yine aynı çalışmada aktif işgücü piyasası politikaları programlarının genel anlamda etkin olmadığı sonucu da ortaya çıkmıştır (Akbaş, 2017: 116-130).

Araştırma kapsamında yer alan kursların dönemleri itibariyle İŞKUR tarafından yapılan Trabzon ili işgücü piyasası analiz raporuna göre temininde güçlük çekilen meslekler ile açılan mesleki eğitim kursları arasındaki ilişkinin zayıf olması kurslarda eğitimi alınan meslek ile aynı meslekte çalışanların oranının düşük olmasının önemli nedenlerinden bir tanesini oluşturmaktadır.

Tablo 13’te kurs sonrası çalışanların cinsiyeti ile iş bulma süreleri arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı görülmektedir. Burada iki farklı grup arasında karşılaştırma yapma imkânı veren bağımsız örneklem t-testi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda hipotezler şu şekildedir;

H₀: Kurs sonrası çalışanların cinsiyeti ile iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Kurs sonrası çalışanların cinsiyeti ile iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 13. Kurs Sonrası Çalışanların Cinsiyeti İle İş Bulma Süreleri Arasındaki İlişki

	Cinsiyet	N	M	SS	t	P
İş Bulma Süresi	Kadın	103	9,36	8,11	1,100	0,273
	Erkek	107	8,19	7,32		

Kurs sonrası çalışanların cinsiyeti ile iş bulma süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiş ($p>0,05$) ancak tablodaki veriler yorumlanmaya değer bulunmuştur. Tabloya bakıldığında kadınların iş arama süresi erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. İş arama süresi erkeklerde ortalama 8,19 ay iken bu süre kadınlarda 9,36 aydır. Türkiye genelinde de iş arama süresine göre işsizliğin dağılımında kadınların oranı 1 yıl ve daha fazla sürelerde iş arayanlarda %26,8 iken erkeklerde bu oran %17,1’dir (TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr>, 11.12.2017). Diğer taraftan Çağlar, Kumaş ve Morali’nin Türkiye’de iş arama süresine yönelik 2015 yılında yapmış oldukları çalışmada

da kadınların iş arama süresi bakımından erkeklere göre dezavantajlı konumda oldukları sonucuna varılmıştır (2015: 85).

Tablo 14'te kurs sonrası çalışanların eğitim durumları ile iş bulma süreleri arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı görülmektedir. Burada ikiden fazla grubun ortalamalarının karşılaştırmasının yapılabileceği, bağımsız örneklem tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda hipotezler aşağıdaki gibidir;

H₀: Kurs sonrası çalışanların eğitim durumları ile iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Kurs sonrası çalışanların eğitim durumları ile iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 14. Kurs Sonrası Çalışanların Eğitim Durumları İle İş Bulma Süreleri Arasındaki İlişki

	Eğitim Durumu	N	M	SS	F	P
İş Bulma Süresi	Lise Altı	51	7,71	6,99	0,705	0,495
	Lise ve Dengi Okul	70	8,83	8,12		
	Yükseköğretim	89	9,31	7,82		

Kurs sonrası çalışanların eğitim durumlarına göre iş bulma sürelerinde değişiklik olup olmadığını belirlemek üzere yapılan ANOVA testi sonucuna göre eğitim durumu ile ilk iş bulma süresi arasında anlamlı bir ilişki ($p>0,05$) bulunamamıştır. Kurs sonrası çalışanların eğitim durumları ile iş bulma süresi arasında her ne kadar istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmese de tablodaki veriler yorumlanmaya değer bulunmuştur. Tablo incelendiğinde eğitim seviyesinin arttıkça iş bulma süresinin de uzadığı görülmektedir.

Eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte işgücü piyasasından beklentileri de artan yükseköğretim mezunu işsizlerin daha iyi çalışma koşullarında (yüksek ücret, sosyal güvence, esnek çalışma süreleri vb.) bir iş bulmak amacıyla iş arama süreleri de diğer eğitim seviyesindeki işsizlere göre uzamaktadır. Ayrıca Çağlar, Kumaş ve Moralı'nın 2015 yılında yapmış oldukları çalışmada da eğitim seviyesi arttıkça iş arama süresinin arttığı ortaya çıkmıştır. Çalışmada iş arama süresi ve eğitim düzeyi değişkenleri arasındaki ilişkiye göre, 2011 yılından itibaren tüm eğitim düzeyindekilerin 5 aydan daha fazla süre ile işsiz kalma olasılıklarının, ilkokul mezunlarına göre giderek artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (2015: 86-87).

Tablo 15. Kurs Sonrası Çalışanların Yaşı İle İş Bulma Süreleri Arasındaki İlişki

	Yaş Grupları	N	M	SS	F	P
İş Bulma Süresi	18-24	28	9,14	7,90	0,327	0,806
	25-34	112	8,84	7,28		
	35-44	61	8,16	8,41		
	45-54	9	10,67	8,70		

Kurs sonrası çalışanların yaşa göre iş bulma süreleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek üzere yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 15'de görülmektedir. Bu bağlamda hipotezler aşağıdaki gibidir;

H₀: Kurs sonrası çalışanların yaşa göre iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Kurs sonrası çalışanların yaşa göre iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Kurs sonrası çalışanların yaşa göre iş bulma süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilememiş ($p>0,05$) ancak tablodaki veriler yorumlanmaya değer bulunmuştur. Tabloya bakıldığında kurs sonrası iş bulanların çoğunluğu 25-34 ve 35-44 yaş grubu aralığında bulunmakta ve bu yaş gruplarının diğer yaş gruplarına kıyasla iş bulma sürelerinin daha kısa olduğu görülmektedir. Yaş gruplarına göre en uzun iş bulma süresi 10,67 ay olarak 45-54 yaş grubundaki işsizlerde ve 9,14 ay olarak da 18-24 yaş grubu yani genç işsizlerde bulunmaktadır.

Dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan gençlerin özellikle ilk kez işgücü piyasasına girmeleri ve iş aramaları, işgücü piyasası hakkındaki bilgi ve tecrübe eksikliği gençlerin iş arama sürelerinin,

diğer yaş grubundaki işsizlere göre uzamasına neden olmaktadır. Diğer taraftan istatistiklere ve yapılan araştırma sonuçlarına göre yaş arttıkça işsizlik süresi de artmaktadır. İş arama süresinin uzaması ve dolayısıyla da işsizlik süresinin artmasıyla birlikte yaşı ilerleyen işsizler, uzun süreli işsizlik riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar (ağlar, Kumaş ve Moralı, 2015: 86; TEPAV, 2013: 7-8; European Commission, 2012: 8).

Tablo 16. Kurs Sonrası alışanların Medeni Durumu İle İş Bulma Süreleri Arasındaki İlişki

	Medeni Durum	N	M	SS	t	P
İş Bulma Süresi	Evli	91	7,89	7,24	1,433	0,153
	Bekâr	119	9,43	8,04		

Tablo 16’da kurs sonrası çalışanların medeni durumu ile iş bulma süreleri arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan t-testi sonuçları görölmektedir. Bu kapsamda hipotezler şu şekildedir;

H₀: Kurs sonrası çalışanların medeni durumları ile iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Kurs sonrası çalışanların medeni durumları ile iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Kurs sonrası çalışanların medeni durumları ile iş bulma süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiş ($p>0,05$) ancak tablodaki veriler yorumlanmaya değer bulunmuştur. Tabloya bakıldığında evli olan işsizlerin iş bulma süresi bekâr olan işsizlere göre daha kısa olarak görölmektedir. Katılımcılardan evli olan işsizlerin iş bulma süresi 7,89 ay iken bekâr işsizlerin iş bulma süresi ise 9,43 aydır. Evli olmanın getirdiği birtakım sorumluluklar ve bakmakla yükümlü olunan kişiler nedeniyle medeni durum iş arama süresini etkileyebilmektedir. Nitekim ağlar, Kumaş ve Moralı’nın yapmış oldukları çalışmada iş arama süresi ve medeni durum değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiş ve evli olan işsizlerin bekâr olan işsizlere göre iş arama sürelerinin daha kısa olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (2015: 87).

Tablo 17. Kurs Sonrası alışanların Çocuk Durumu İle İş Bulma Süreleri Arasındaki İlişki

	Çocuk Durumu	N	M	SS	t	P
İş Bulma Süresi	Var	73	8,07	7,79	0,949	0,344
	Yok	137	9,13	7,59		

Tablo 17’de ise kurs sonrası çalışanların çocuk durumu ile iş bulma süreleri arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan t-testi sonuçları görölmektedir. Bu kapsamda hipotezler aşağdaki gibidir;

H₀: Kurs sonrası çalışanların çocuk durumu ile iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Kurs sonrası çalışanların çocuk durumu ile iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Kurs sonrası çalışanların çocuk sahipliği ile iş bulma süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($p>0,05$) bulunamamıştır. Ancak anlamlı bir ilişki tespit edilmemesine rağmen tablodaki veriler yorumlanmaya değer görölmüştür. Tablodan da anlaşılacağı üzere çocuk sahibi olanların iş bulma süreleri çocuk sahibi olmayan işsizlere göre daha kısadır. Tablo 16’da incelen medeni durum ile iş bulma süresi arasındaki ilişkide de olduğu gibi evli olmak ve bakmakla sorumlu olunan çocuklar iş arama süresini kısaltabilmektedir. Ancak sadece kendilerinin değil eř ve çocuklarının da geçimini sağlamak zorunda olan bu işsizlerin kısa sürelerde buldukları işler, çoğu zaman evli ve çocuk sahibi olmayan işsizlerin tercih etmeyeceği ve çalışma koşulları iyi olmayan işler olabilmektedir.

Tablo 18’de kurs sonrası çalışanlardan merkez ve ilçelerde düzenlenen kurslara katılanlar ile iş bulma süreleri arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığını tespit edebilmek için yapılan t-testi sonuçları görülmektedir. Bu kapsamda hipotezler şu şekildedir;

H₀: Kurs sonrası çalışanlardan merkez ve ilçelerde düzenlenen kurslara katılanlar ile iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Kurs sonrası çalışanlardan merkez ve ilçelerde düzenlenen kurslara katılanlar ile iş bulma süreleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 18. Kurs Sonrası Çalışanlardan Merkez ve İlçelerde Düzenlenen Kurslara Katılanlar İle İş Bulma Süreleri Arasında İlişki

		N	M	SS	t	P
İş Bulma Süresi	Merkez	136	8,24	7,46	-1,341	0,181
	İlçe	74	9,73	8,15		

Kurs sonrası çalışanlardan merkez ve ilçelerde düzenlenen kurslara katılanlar ile iş bulma süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($p>0,05$) bulunamamasına rağmen tablodaki veriler yorumlanmaya değer görülmüştür. Merkezde düzenlenen kurslardan mezun olan kursiyerlerin iş bulma süresi 8,24 ay iken, bu süre ilçelerde 9,73 ay olarak Tablo 18’de görülmektedir.

İlçelerde düzenlenen kurslardan mezun olan kursiyerlerin iş bulma sürelerinin merkeze göre daha uzun olmasının nedeni ilçelerde çok fazla açık iş olmamasından kaynaklanmaktadır. Bulunan açık işlerin de ücretlerinin çok düşük ve sosyal güvenceden yoksun olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Aynı zamanda katılımcılar merkezde buldukları işlerin de ikametgâhlarına uzak olması nedeniyle aldıkları ücretlerin çoğunun yol masrafına gittiğini ve işe gidiş-gelişlerin çok zaman aldığını ve bu nedenle merkezde de çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan ilçelerde düzenlenen kurslara katılanların yaklaşık %80’ini ve bu kurslara katılanlardan iş arayanların da %76’sını kadınların oluşturması bu kurslardan mezun olan kursiyerlerin iş bulma sürelerinin merkeze göre uzun olmasının bir başka nedenidir.

Tablo 19’da istihdam, işgücüne katılma ve işsizlik oranları, merkez ve ilçelerde düzenlenen kurslara katılanlara ve cinsiyete göre verilmektedir. Tablo incelendiğinde istihdam, işgücüne katılma ve işsizlik oranları bakımından erkeklerin kadınlara oranla büyük bir üstünlüğünün olduğu görülmektedir. Toplam istihdam oranları kadınlarda %34,8, erkeklerde %70,8, işgücüne katılma oranları kadınlarda %55,2, erkeklerde %88,3 ve işsizlik oranları kadınlarda %36,9 erkeklerde ise %19,8’dir. Toplam istihdam, işgücüne katılma ve işsizlik oranları bakımından erkeklerin kadınlara olan üstünlüğü, merkez-ilçe ayrımında da görülmektedir.

Tablo 19. Anket Dönemi İtibariyle Cinsiyete Göre İstihdam, İşgücüne Katılma ve İşsizlik Oranları (%)

		Ankete Katılanlar	Toplam Çalışanlar	İşsizler	İşgücüne Katılmayan	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı
Toplam	Kadın	201	70	41	90	34,8	55,2	36,9
	Erkek	120	85	21	14	70,8	88,3	19,8
	Toplam	321	155	62	104	48,3	67,6	28,6
Merkez	Kadın	94	37	19	38	39,4	59,6	33,9
	Erkek	93	69	14	10	74,2	89,2	16,9
	Toplam	187	106	33	48	56,7	74,3	23,7
İlçe	Kadın	107	33	22	52	30,8	51,4	40,0
	Erkek	27	16	7	4	59,3	85,2	30,4
	Toplam	134	49	29	56	36,6	58,2	36,7

*İstihdam Oranı = Anket Döneminde Çalışanlar*100/Ankete Katılanlar, İşgücüne Katılma Oranı= Çalışanlar + İşsizler
İşsizlik Oranı= İşsizler*100/İşgücü

Merkezde düzenlenen kurslara katılanlar içerisinde toplam istihdam oranı %56,7 iken, ilçelerde düzenlenen kurslara katılanlar içerisinde bu oran %36,6’dır. Aynı şekilde işgücüne katılma oranı

merkezde düzenlenen kurslara katılanlar arasında %74,3 ve işsizlik oranı %23,7 iken ilçelerde bu oranlar sırasıyla %58,2 ve %36,7'dir. Diğer yandan açık uçlu soru olarak katılımcılara yöneltilen “mesleki eğitim kurslarına katılma nedeninizi kısaca belirtiniz?” sorusuna verilen cevaplar ilçelerde düzenlenen kurslardaki istihdam ve işgücüne katılma oranlarındaki düşüklüğün nedenini açıklamaktadır. Katılımcılardan kadınların büyük bir çoğunluğu (özellikle de ilçelerde düzenlenen kurslara katılan kadınların) kurum tarafından verilen günlük harçlık* için kurslara katıldıklarını belirtmişlerdir. İlçelerde ev hanımı olan, köylerinde bağ-bahçe ve hayvancılıkla ilgilenen kadınlar evlerine katkı sağlamak adına kurslara katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Özellikle ilçelerde düzenlenen kurslara katılanların %80'ini kadınların oluşturmasına rağmen kadınlarda istihdam ve işgücüne katılma oranının düşük olması ve araştırmaya katılanların yaş ve cinsiyete göre dağılımında 45-54 yaş aralığında yer alanların %95,7'sini kadınların oluşturması da açık uçlu soruya verilen cevapların çoğunluğunu oluşturan günlük harçlık cevabını destekler niteliktedir. Diğer yandan Dünya Bankası (WB) tarafından 2013 yılında yayımlanan İŞKUR mesleki eğitim programlarının etki değerlendirmesi raporunda da kurumun kursiyerlere ödediği günlük cep harçlıklarının kurslara katılma nedenleri içerisinde önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir (Dünya Bankası, 2013: X).

Ayrıca tabloda da görüldüğü üzere ilçelerdeki kurslara katılan kursiyerlerin neredeyse yarısı işgücüne katılmamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere özellikle ilçelerde düzenlenen mesleki eğitim kurslarının kursiyer profili, iş bulmak ve çalışmak isteyen kişilerden değil de daha çok kursiyerlere verilen günlük harçlıklarla evlerine katkı sağlamak isteyen kişilerden oluşmaktadır. Bu durum da mesleki eğitim kurslarının istihdama olan etkisini olumsuz yönde etkileyen faktörlerin başında gelmektedir.

Ayrıca “mesleki eğitim kurslarına katılma nedeninizi kısaca belirtiniz?” sorusuna verilen diğer cevaplar da hobi olması amacıyla, sosyalleşmek, arkadaş edinmek, zaman geçirmek gibi cevaplar olmuştur. Özellikle merkezde düzenlenen kurslara katılan kadın kursiyerlerin vermiş oldukları bu cevaplar mesleki eğitim kurslarının özellikle de istihdam garantisi olmayan (genel) mesleki eğitim kurslarının istihdama olan etkisini gözler önüne sermektedir. Yine katılımcılardan gençler özellikle de üniversiteyi yeni bitirmiş olan kursiyerler ise kurslara hem kendilerini geliştirmek hem belge sahibi olmak hem de daha kolay iş bulabilmek amacıyla katıldıklarını belirtmişlerdir.

4.3. Demografik Değişkenler İle Kurstan Memnuniyet Arasındaki İlişkiler

Çalışmanın bu bölümünde, ele alınan demografik değişkenlerle, kursiyerlerin kurslardan almış oldukları eğitimden memnuniyetleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Kursiyerlere “Eğitim süresi mesleği öğrenmede yeterli oldu mu? Eğitimcilerin konuya hâkimiyeti, anlatımı, sunumu ve aktarımını nasıl buldunuz? Teorik ve pratik eğitimler meslekle ilgili size yeteri kadar bilgi ve beceri kazandırdı mı? Eğitimde kullanılan araç ve gereçler sizce yeterli miydi?” şeklinde 4 soru yöneltilmiştir. Bu 4 sorudan oluşan memnuniyet ölçeği “çok kötü, kötü, orta, iyi ve çok iyi” sıklıklarıyla 5'li Likert ölçeği şeklinde hazırlanmıştır. 1 ile 5 arası puandan oluşan değerlendirme sonucunda yüksek puanlar, kursiyerlerin almış oldukları mesleki eğitimden memnun olduklarını göstermektedir.

Araştırmaya katılanların kurslardan genel memnuniyet düzeyi 5 puan üzerinden 3,99 (standart sapma 0,54) puan çıkmıştır. Buna göre katılımcıların kurslardan genel olarak memnun oldukları söylenebilir. Şahin ve Sevimli'nin 2013 yılında yapmış oldukları bir çalışmada da kursa katılan 222 kursiyere memnuniyet anketi düzenlenmiştir. Ankete katılan kursiyerlerin yaklaşık %80'i eğitim konularının içeriğinden ve kurslarda verilen eğitimler sayesinde geliştiklerini hissetmekten büyük ölçüde memnun olduklarını belirtmişlerdir (2013: 8-9). Aynı zamanda 1995-1998 yılları arasında uygulanan “Cross Country Study of Active Labor Programs” projesi kapsamında Türkiye'de mesleki

* Mesleki eğitim kursuna katılanlara İŞKUR tarafından günlük 25-45 TL arasında değişen cep harçlığı verilmektedir (İŞKUR, <http://www.iskur.gov.tr/isarayan/kursarama.aspx>, 11.01.2018).

eğitim kurslarına yönelik gerçekleştirilen çalışmada da katılımcılar genel olarak kurslarda verilen eğitimlerden ve kursların kalitesinden memnun olduklarını belirtmişlerdir (Varçın, 2004: 145).

Tablo 20’de katılımcıların cinsiyeti ile kurstan memnuniyetleri arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı görülmektedir. Burada iki farklı grup arasında karşılaştırma yapma imkânı veren bağımsız örneklem t-testi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda hipotezler aşağıdaki gibidir;

H₀: Katılımcıların cinsiyeti ile kurstan memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Katılımcıların cinsiyeti ile kurstan memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Katılımcıların cinsiyeti ile kurstan memnuniyetleri arasında istatistiksel olarak %0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre kadın katılımcıların kurstan memnuniyetleri erkek katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur. 2007 yılında yapılan bir çalışmada da mesleki eğitim kurslarının beceri kazandırma ve var olan becerilerin geliştirilmesinde kadınların erkeklere göre daha çok memnun oldukları sonucu ortaya çıkmıştır (Varçın, 2007: 42-44).

Tablo 20. Katılımcıların Cinsiyeti İle Kurstan Memnuniyetleri Arasındaki İlişki

	Cinsiyet	N	M	SS	t	P
Kurstan Memnuniyet	Kadın	201	4,08	0,59	3,861	0,000
	Erkek	120	3,84	0,43		

Tablo 21’de ise katılımcıların yaş grupları ile kurstan memnuniyetleri arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı görülmektedir. Burada ikiden fazla grubun ortalamalarının karşılaştırmasının yapılabileceği, bağımsız örneklem tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda hipotezler şu şekildedir;

H₀: Katılımcıların yaşı ile kurstan memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Katılımcıların yaşı ile kurstan memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 21. Katılımcıların Yaşı İle Kurstan Memnuniyetleri Arasındaki İlişki

	Yaş Grupları	N	M	SS	F	P	Post Hoc*
Kurstan Memnuniyet	18-24	47	4,00	0,59	2,759	0,042	-
	25-34	158	3,91	0,50			
	35-44	93	4,06	0,56			
	45-54	23	4,20	0,62			

*Tukey

Katılımcıların yaş gruplarına göre kurstan memnuniyetlerinde değişiklik olup olmadığını belirlemek üzere yapılan ANOVA testi sonucuna göre yaş ile kurstan memnuniyet arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre yaş ilerledikçe katılımcıların kurstan memnuniyetleri de artmaktadır. Diğer taraftan yaş grupları ile kurstan memnuniyet arasında anlamlı farklılıkların bulunmasına rağmen bu farklılıkların hangi yaş grupları arasındaki farklılıklardan kaynaklandığını tespit edebilmek amacıyla yapılan çoklu karşılaştırma (Post Hoc) tekniklerinden Tukey testi sonuçlarına göre gruplar arasında herhangi bir fark bulunamamıştır.

Tablo 22. Katılımcıların Eğitim Durumları İle Kurstan Memnuniyetleri Arasındaki İlişki

	Eğitim Durumu	N	M	SS	F	P	Post Hoc*
Kurstan Memnuniyet	1-Lise Altı	96	4,10	0,62	3,319	0,037	1-3
	2-Lise ve Dengi Okul	102	3,98	0,54			
	3-Yükseköğretim	123	3,91	0,47			

*Tukey

Katılımcıların eğitim durumları ile kurstan memnuniyetleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek üzere yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 22’de görülmektedir. Bu bağlamda hipotezler şu şekildedir;

H₀: Katılımcıların eğitim durumları ile kurstan memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Katılımcıların eğitim durumları ile kurstan memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Katılımcıların eğitim durumları ile kurstan memnuniyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu farklılık ise lise altı seviyesindekiler ile yükseköğretim mezunları arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Buna göre eğitim durumları açısından lise altı seviyesindeki katılımcıların kurstan memnuniyetleri yükseköğretim mezunu katılımcılara göre daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle, eğitim düzeyi azaldıkça katılımcıların kurstan memnuniyetleri artmaktadır. Varçın ve arkadaşlarının 2007 yılında yapmış oldukları çalışmada da mesleki eğitim kurslarının beceri kazandırma ve var olan becerilerin geliştirilmesi konusunda yükseköğretim mezunlarının diğer eğitim seviyesindeki kursiyerlere göre daha az memnun olduğu sonucuna ulaşılmıştır (2007: 42-44).

Tablo 23. Merkez ve İlçelerde Düzenlenen Kurslara Katılanlar İle Kurstan Memnuniyet Arasındaki İlişki

		N	M	SS	t	P
Kurstan Memnuniyet	Merkez	187	3,9960	0,53	0,085	0,932
	İlçe	134	3,9907	0,57		

Tablo 23'te merkezde ve ilçelerde düzenlenen kurslara katılanlar ile kurstan memnuniyet arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı görülmektedir. Burada iki farklı grup arasında karşılaştırma yapma imkânı veren bağımsız örneklem t-testi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda hipotezler aşağıdaki gibidir;

H₀: Merkezde ve ilçelerde düzenlenen kurslara katılanlar ile kurstan memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Merkezde ve ilçelerde düzenlenen kurslara katılanlar ile kurstan memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Merkezde ve ilçelerde düzenlenen kurslara katılanlar ile kurstan memnuniyet arasında her ne kadar istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmese de ($p>0,05$) tablodaki veriler yorumlanmaya değer bulunmuştur. Tablo incelendiğinde merkezde düzenlenen kurslara katılanlar ile ilçelerde düzenlenen kurslara katılanların, kurslardan ortalama memnuniyet düzeylerinin hemen hemen aynı olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan araştırmada katılımcılara yöneltilen “kurslarla ilgili olumlu ya da olumsuz görüşlerinizi belirtiniz?” sorusuna verilen olumlu cevaplar; genel olarak kurstan memnun oldukları, meslek sahibi oldukları ve o meslekle ilgili bir sertifikaya sahip oldukları şeklinde iken olumsuz cevaplar ise katılımcıların çoğunluğunun kurslardan mezun olduktan sonra İŞKUR'un iş bulmada bir yardımcı ya da yönlendirmesinin olmadığı şeklindedir. Ayrıca kursiyerlerin, işgücü piyasasında bulunan açık işlerin büyük bir kısmının tecrübeli eleman aradığını belirterek, iş bulmalarını kolaylaştırması açısından eğitim sırasında veya eğitimden sonra belli bir süre staj imkânı verilmesinin gerektiğini de dile getirmişlerdir. Diğer yandan ilçelerde düzenlenen kurslara katılanlar, ilçelerde hem eğitimini almış oldukları meslekle hem de diğer mesleklerle ilgili fazla iş imkânı olmadığını, bulunan işlerin de asgari ücretten çok düşük, sosyal güvenceden yoksun, haftalık çalışma saatlerinin çok fazla olduğu ve bu nedenle ilçe merkezlerinde ya da şehir merkezinde iş aradıklarını ancak merkezdeki işlerin de ikametgâhlarına uzak olması nedeniyle işsiz kaldıklarını ve uzun süredir iş aradıklarını belirtmişlerdir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmada mesleki eğitim kurslarının özellikle de istihdam garantisi olmayan (genel) mesleki eğitim kurslarının etkinliğinin düşük olduğu ve kursların amacından saptığı görülmektedir. Dünya Bankası (WB) tarafından 2013 yılında yayımlanan İŞKUR mesleki eğitim programlarının etki değerlendirmesi raporunda da İŞKUR'un mesleki eğitim kurslarının istihdam üzerindeki toplam etkisi göz ardı edilebilecek kadar düşük olduğu belirtilmektedir (Dünya Bankası, 2013: 21).

İŞsizlere meslek kazandırmak, işsizlerin istihdam edilebilirliklerini, beceri ve niteliklerini artırmak amacıyla düzenlenen mesleki eğitim kurslarına katılan kursiyerlerin (özellikle de kadın kursiyerlerin) kurslara, iş bulmak ve çalışmak amacıyla değil de daha çok günlük cep harçlığı için ya da sosyalleşmek ve hobi olması amacıyla katıldıkları görülmektedir. Diğer taraftan araştırmaya katılanların anket döneminde neredeyse yarısının çalışıyor olması kursların istihdama katkı sağladığını göstermekte ancak çalışanların sadece %24,5'inin almış oldukları eğitimle ilgili bir meslekte çalışıyor olması ise kursların etkinliğini düşürmektedir. Yapılan bu çalışma kapsamında, mesleki eğitim kurslarının dolayısıyla da aktif işgücü piyasası politikalarının etkinliğinin artırılması için önemli olduğu düşünölen önerilere aşağıda yer verilmiştir. Bunlar;

- Aktif işgücü piyasası politikalarının daha etkin ve yaygın bir şekilde uygulanabilmesi için İŞKUR'un bütçesi artırılmalı ve AB fonlarından daha büyük oranda yararlanmayı sağlayacak geniş kapsamlı ve etkin projeler planlanmalı ve hayata geçirilmelidir. Diğer yandan aktif işgücü piyasası politikalarına ayrılan kaynaklar da artırılmalıdır. Günümüzde ölkeler çok yüksek oranlarda kaynak ayırdıkları pasif işgücü piyasası politikalarının uzun vadede işsizliğe çözüm olmaması nedeniyle bu politikalara ayırdıkları kaynakları azaltmakta veya politikardan yararlanma şartlarını zorlaştırmakta ve aktif işgücü piyasası politikalarına ayırdıkları kaynakları artırmaktadır.

- Daha iyi ve etkin bir hizmet sunabilmek amacıyla İŞKUR'un personel sayısı artırılmalıdır. Nüfus bakımından karşılaştırılabilir olan Almanya'da kamu istihdam kurumu personel sayısı yaklaşık 106 bin, Türkiye'den daha az bir nüfusa sahip olan Fransa'da ise yaklaşık 50 bin iken (WAPES, 2011: 15), Türkiye'de İŞKUR'un personel sayısının 8 binden az olması (İŞKUR, 2017: 6), İŞKUR'un ciddi oranda personele ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

- İŞKUR, mesleki eğitim kurslarına katılacak kursiyerlerin seçiminde yeni kriterler geliştirmelidir. Özellikle aktif işgücü piyasası politikaları içerisinde en maliyetli programların başında gelen mesleki eğitim kurslarına üniversiteden yeni mezun olmuş ya da olacak olan kişilerin zaten bir meslek sahibi olması/olacağı ve sahip olduğu nitelikler itibariyle mesleki eğitim kurslarına katılmadan da iş bulabilecek kişilerin ayrıca katılması kaynakların etkin kullanımını engellemektedir. Bu kişilerin mesleki eğitim kursları yerine iş arama becerilerini geliştirecek programlara ya da işbaşı eğitim programlarına katılmalarının sağlanması iş bulmalarını veya iş sahibi olmalarını kolaylaştırabilir.

- Kursiyer seçiminde günlük cep harçlığı, kursa katılım için tek etken olmaktan çıkarılmalıdır. Mesleki eğitim kurslarına katılacak kişilerin başta cep harçlığı olmak üzere hobi, zaman geçirmek, arkadaş edinmek, sosyalleşmek gibi nedenlerden dolayı değil de çalışmak, para kazanmak ve geçimini sağlamak gibi nedenlerden dolayı kurslara katılmak isteyenlerin seçilmesini sağlayacak bir kursiyer seçim sistemi oluşturulmalıdır.

- Mesleki eğitim kurslarına katılan işsizlere yönelik pratik eğitimler artırılmalı ve İŞKUR tarafından işsizlere eğitim süresi içinde ya da eğitim sonunda belli bir süre staj imkânı sunulmalıdır. Böylelikle işsizlerin işgücü piyasasında eğitimini almış oldukları meslekte daha tecrübeli olmaları ve daha kolay iş bulmaları sağlanacaktır.

- İŞKUR'un en önemli sorunlarından birisi işsizlerin kayıt olmak için ve işverenlerin işçi almak için İŞKUR'u seçme yönündeki isteksizliğidir. Bunun önüne geçebilmek için İŞKUR'un üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde iş ve işçi arayanlara yönelik, İŞKUR'un imkân ve olanakları hakkında detaylı bilgilendirme yapılmalıdır.

• İŞKUR ile özel istihdam büroları arasındaki işbirliği artırılmalıdır. Özel istihdam bürolarının sadece işe yerleŐtirme faaliyetlerinin yapıldığı bir kurum olarak değil de aynı zamanda mesleki eğitim kursları düzenleyen bir kuruma dÖnüşmesi, őüphesiz vasıflı işgücü sayısının artmasını sağlayacaktır.

• İŞgücü piyasası analizlerinin sistematik olarak yapılması ve mesleki eğitim kurslarının bu analizlere göre düzenlenmesi sağlanmalıdır. İŞverenlerin ihtiyaç duydukları nitelikte işgücünün işgücü piyasası analizleri doğrultusunda düzenli bir Şekilde belirlenmesi ve bu talepler doğrultusunda mesleki eğitim kurslarının düzenlenmesi hem gereksiz ve etkisiz kursların engellenmesini hem de kaynakların etkin kullanılmasını sağlayacaktır.

• Mesleki eğitim kursları düzenlenirken sadece il merkezlerinin işgücü taleplerine yönelik değil de ilçelerdeki işgücü talepleri de dikkate alınacak Şekilde düzenlenmelidir. BÖylelikle ilçelerdeki kurslara katılan işsizlerin ikametĐahlarına yakın bir yerde iş bulması kolaylaŐacaktır.

• İŞKUR, üniversiteler ya da özel Őirketler tarafından belirli dönemlerde aktif işgücü piyasası programlarının değerlendirilmesi yapılmalıdır. Aktif işgücü piyasası programlarının değerlendirilmesi bu programların amacına ulaŐıp ulaŐamadıĐını, programlara yapılan harcamaların etkin olup olmadığını gösterecektir. Değerlendirme sonuçlarına göre gerekli önlemler alınabilecek ve eksik yönleri giderilebilecektir.

• İŞKUR'a kayıtlı işsizlerin özellikle de mesleki eğitim kurslarına katılanların işgücü piyasasındaki durumlarını yıllar itibariyle sürekli takip edebilecek bir sistem oluşturulmalıdır.

• İŞKUR tarafından düzenlenen mesleki eğitim kursları içerisinde istihdam garantili kursların ve işbaşı eğitim programlarının sayısı daha çok istihdam sağlanması açısından artırılmalıdır. Özellikle yapılan çalıŐmalarda (Kuddo, 2009: 51) iŐbaŐında eğitimin mesleki eğitime kıyasla işsizler üzerinde daha fazla olumlu etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. İstihdam garantisi olmayan (genel) kursların ise sayısı azaltılarak kaynakların etkin kullanımını açısından işgücü piyasasının ihtiyaçlarına yönelik düzenlenmesi sağlanmalıdır.

• Ulusal İstihdam Stratejisi'nin dÖrt temel politika ekseninden biri olan "EĞitim ve İstihdam İliŐkisinin Güçlendirilmesi" ekseninde belirlenen; eğitim ve öğretimin işgücü piyasası ihtiyaçlarını karŐılama yeterliliğinin geliştirilmesi ve hayat boyu öğrenme temelinde herkes için eriŐilebilir hale getirilerek işgücünün istihdam edilebilirliğinin artırılması amacı doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim, işgücü piyasasının ihtiyaçlarına yönelik düzenlenmeli, hayat boyu öğrenme anlayıŐı içinde aktif işgücü piyasası politikaları etkin olarak uygulanmalı, özellikle mesleki ve teknik eğitimin kalitesi ve etkinliği artırılarak mesleksizlik sorunu giderilmelidir.

• İŞgücü piyasasının hızla değişen yapısına ayak uydurabilmesi için eğitim sistemi esnek bir yapıya kavuŐturulmalı, mesleki eğitim programları güncellenmeli ve yeni müfredatlar oluşturulmalıdır.

• En önemli bileŐenlerinden birisi de işgücü eğitimi olan ve tüm örgün ve yaygın eğitim süreçlerini kapsayan hayat boyu öğrenme yaygınlaŐtırılmalı ve geliŐtirilmelidir.

• Ekonomik büyümenin ve genişlemenin yaŐanmadıĐı ve yeni istihdam alanlarının oluŐturulamadıĐı sürece işgücü piyasasında yeterince açık iş bulunamayacağı için mesleki eğitim kurslarının işsizlere eğitim dıŐında hiçbir etkisi olmayacaktır. Dolayısıyla mesleki eğitim kurslarının etkisini arttırmak için ülke içerisinde yatırımların arttırılması ve yeni istihdam alanlarının da oluŐturulması gerekmektedir. Bu kapsamda Dar ve Tzannatos'un yapmış oldukları bir çalışmada, Macaristan'da eğitim programlarının, ekonominin genişlediği dönemlerde uygulandığında daha iyi bir performans gösterdiği sonucu ortaya çıkmıştır (1999: 22).

KAYNAKLAR

AKBAŞ, S. (2017). Aktif İŞgücü Piyasası Politikalarının Etki Değerlendirmesi: Denizli İli Örneği, Ankara, Türk Metal Sendikası Araştırma ve EĞitim Merkezi Yayınları-11

- AUER, P., EFENDİOĞLU, Ü. ve LESCHKE, J. (2008). Active Labour Market Policies Around The World: Coping With The Consequences Of Globalization, Second Edition, International Labour Office, Geneva
- BETCHERMAN, G., OLIVAS, K. ve DAR, A. (2004). Impacts of Active Labor Market Programs: New Evidence from Evaluations with Particular Attention to Developing and Transition Countries, World Bank, Social Protection Discussion Paper Series, No: 0402
- BİÇERLİ, M.K. (2005). “Aktif İstihdam Politikaları İşsizliği Azaltır mı?”, Çimento İşveren Dergisi, 19(6): 3-15.
- BİÇERLİ, M.K. (2016). Çalışma Ekonomisi, 9.Baskı, Beta Yayınları, Ankara.
- BULUTAY, T. (1998). Türk İşgücü Piyasası İle İlgili Yükler ve Politikalar, DİE Yayını, Ankara
- CALLENDER, C. (2011). Sosyal Politika-Kurumlar ve Uygulamalar, (Der.) Alcock, P., May, M., Rowlingson, K., Siyasal Kitabevi, Ankara, ss. 442-451.
- ÇAĞLAR, A., KUMAŞ, H. ve MORALI, T. (2015). “Türkiye’de İşsizlerin İş Arama Süresini Belirleyen Faktörler: 2007-2013 Dönemi”, Sosyal Güvenlik Dergisi, 5(1): 68-103.
- DAR, A. ve TZANNATOS, Z. (1999). Active Labor Market Programs: A Review Of The Evidence From Evaluations, World Bank, Social Protection Discussion Paper Series, No: 9901
- DİRİÖZ, S.Ç. (2012). “İstihdamın Artırılmasında Aktif İşgücü Politikalarının Rolü”, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), Ankara, Kalkınma Bakanlığı, Yayın No: 2835
- DÜNYA BANKASI (2013). Türkiye: İŞKUR Mesleki Eğitim Programlarının Etki Değerlendirmesi, Rapor No: 82306 – TR
- EUROPEAN COMMISSION (2012). Long-term Unemployment 2012, European Employment Observatory Review, Luxembourg
- FRETWELL, D.H., BENUS, J. ve O’LEARY, C.J. (1999). Evaluating the Impact of Active Labor Market Programs: Results of Cross Country Studies in Europe and Asia, World Bank, Social Protection Discussion Paper Series, No: 9915
- GÜR, B.S. vd. (2012). Türkiye’nin İnsan Kaynağının Belirlenmesi, Seta Yayınları, Ankara.
- İŞKUR (2017). 2016 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara
- İŞKUR (2015). 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara
- İŞKUR (2014). 2013 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara
- İŞKUR (2013). 2012 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara
- İŞKUR (2013). 7.Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara
- İŞKUR, Aylık İstatistik Bültenleri, (Çevrimiçi) <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/istatistikler>, 25.11.2017
- İŞKUR, (Çevrimiçi) <http://www.iskur.gov.tr/default/BilgiEdinme>, 10.12.2017
- İŞKUR, (Çevrimiçi) <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/istatistikler>, 15.11.2017
- İŞKUR, (Çevrimiçi) <http://www.iskur.gov.tr/isarayan/kursarama>, 11.01.2018
- KARADENİZ, O. vd. (2013). Mesleki Eğitim Kurslarına Katılanların İşgücü Piyasasındaki Durumu Araştırması, ILO, Ankara
- KUDDO, A. (2009). Employment Services and Active Labor Market Programs in Eastern European and Central Asian Countries, The World Bank, Discussion Paper, No: 0918
- KUDDO, A. (2012). Public Employment Services and Activation Policies, The World Bank, Social Protection and Labor, Discussion Paper, No: 1215

OECD (2005). Employment Outlook 2005, Paris

ÖZŞUCA, Ş.T. (2003). Esneklik ve Güvenlik İkileminde Türkiye Emek Piyasası, İmaj Yayıncılık, Ankara.

ŞAHİN, B.E. ve SEVİMLİ, Y. (2013). “Aktif İstihdam Politikaları Kapsamında Uygulanan İşgücü Yetiştirme Kursları ve İŞKUR’un Önemi”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 5(1): 1-10.

TAGHIZADEH, R. (2013). “Avrupa İstihdam Stratejisi ve Aktif İşgücü Piyasası Politikaları”, Sakarya İktisat Dergisi, 2(1): 128-165

TÜRK METAL SENDİKASI (2017). Aktif İşgücü Hizmetleri İlgili Mevzuat, Ankara, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları-10

TEPAV (2013). İstihdam İzleme Bülteni, Sayı: 17

TÜİK, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr>, 11.12.2017

VARÇIN, R. (2004). İstihdam ve İşgücü Piyasası Politikaları, Siyasal Kitabevi, Ankara

VARÇIN, R., vd. (2007). Active Labour Market Project New Opportunities Programme-Programme Evaluation Report-Final Report, Ankara, ETF (Çevrimiçi) [http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/E86885FF4D4AE350C12578AA00479BF3/\\$file/ALM_P_Report%202007.pdf](http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/E86885FF4D4AE350C12578AA00479BF3/$file/ALM_P_Report%202007.pdf), 25.06.2015

VERICK, S. (2015). “İşgücü Piyasası Kalkınma Politikaları”, (Ed.) Cazes, S., Verick, S., Kalkınma Sürecinde Çalışma Ekonomisi Üzerine Düşünceler, Efil Yayınevi, Ankara.

WAPES (2011). Public Employment Services in the World Mission, Structure and Activities, Brussels.